

ZADOŚĆUCZYNIENIE JAKO FORMA KOMPENSATY W ŚWIETLE PRAWA KARNEGO

Reperations as a form of compensation in the light of criminal law

Barbara Foczpaniak, Katarzyna Kędzior, Katarzyna Robaczyńska

STRESZCZENIE

Artykuł poświęcony jest charakterystyce zadośćuczynienia, jako jednego ze środków kompensacyjnych zarówno prawa cywilnego, jak i karnego. Skupiając się głównie na karnoprawnym aspekcie zadośćuczynienia omówiono pojęcie kompensacji oraz zasady orzekania. Wprowadzona nowelizacja prawa karnego pozwoliła na bezpośrednie stosowanie przepisów dotyczących zadośćuczynienia w procesie karnym. Ma to istotny wpływ na wysokość wypłat dokonywanych przez ubezpieczycieli na rzecz osób uprawnionych z tytułu szkody niemajątkowej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami sprawca zdarzenia może wystąpić do swojego ubezpieczyciela z wnioskiem o zwrot wypłaconego środka kompensacyjnego w ramach posiadanego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Zdaniem autorów dalszej analizie powinny podlegać zasady miarkowania zadośćuczynienia i ich stosowanie w procesach karnych. Skoro bowiem ustawodawca dokonał implementacji przepisów *stricte* cywilnych do prawa karnego, to należy zbadać, czy zasadnym jest stosowanie w prawie karnym kryteriów szacowania wysokości zadośćuczynienia funkcjonujących w prawie cywilnym.

ABSTRACT

This article presents the characteristics of reparation as a compensatory measure in both civil and criminal law. Whereas the focus is on the criminal law aspects of reparation, the notion of reparation and the rules of giving a ruling are discussed. It has a significant impact on the compensation amounts paid by the insurers to the persons entitled in respect of the non-material damage they have suffered. In accordance with applicable provisions the person responsible for the occurrence can file a request with his own insurer to return the paid compensation under civil liability insurance policy he has. In the authors' opinion the rules of reparation calculation and their application in criminal proceedings require further consideration. If the legislature implemented the provisions of the civil law as such to the criminal law, therefore it should be analyzed if applying the rules of calculating reparation amounts used in the civil proceedings also in the criminal proceedings is justified.

Słowa kluczowe: zadośćuczynienie, kompensacja, prawo karne, środki karne

Keywords: reparation, compensation, criminal law, criminal law measures

WPROWADZENIE

Kompensata (łac. *compensatio*) jest wynagrodzeniem komuś strat lub krzywd¹. W zakresie prawa cywilnego oznacza *sensu stricto* umorzenie wzajemnych zobowiązań stron danej czynności prawnej przez zaliczenie jednego z nich na poczet drugiego. Zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, jakkolwiek jest instytucją ściśle związaną z prawem cywilnym², występuje również w prawie karnym. Nowelizacja przepisów prawa karnego wprowadzona ustawą z 20.02.2015 r., a obowiązująca od 01.07.2015 r. wprowadziła katalog środków o charakterze kompensacyjnym do kodeksu karnego. Zgodnie z nowym brzmieniem art. 46 § 1: *w razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia, w całości albo w części, wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego możliwości zasądzenia renty nie stosuje się.*³ Oznacza to bezpośrednią implementację przepisów kodeksu cywilnego dotyczących zadośćuczynienia (art. 445, 446 i 448) do postępowania karnego. Wprowadzenie wyrównania krzywdy wynikającej z przestępstwa poprzez zadośćuczynienie rozszerza więc katalog orzekanych kar, dając pokrzywdzonemu dodatkową możliwość domagania się naprawienia szkody niemajątkowej w procesie karnym. W ten sposób została wzmocniona kompensacyjna funkcja prawa karnego.⁴ Na mocy obowiązujących przepisów, sąd karny orzeka również w zakresie przedawnienia tego roszczenia. Zatem zgodnie z aktualnym stanem formalno-prawnym organ procesowy może w Polsce wymierzyć wobec sprawcy przestępstwa trzy

środki karne celem restytucji i kompensacji szkody wyrządzonej czynem zabronionym, jest to: obowiązek naprawienia szkody, zadośćuczynienie za doznaną krzywdę oraz nawiązka na rzecz osoby, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przestępstwem. Celem niniejszego opracowania jest omówienie zadośćuczynienia jako jednego ze środków karnych, mając na uwadze, iż kompensacja w ujęciu materialnym stanowi domenę prawa cywilnego.

ZADOŚĆUCZYNIENIE W PRAWIE KARNYM

Przed nowelizacją naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem przewidziane w art. 39 pkt 5 (obowiązek naprawienia szkody) i pkt 6 (nawiązka), a także w art. 46 § 1 k. k. miało charakter karny. Zgodnie z brzmieniem tego przepisu sąd orzekał (na wniosek pokrzywdzonego lub innej uprawnionej osoby) wobec sprawcy czynu zabronionego obowiązek naprawienia szkody w całości lub w części. Jak wskazuje treść przepisu, środek karny w postaci obowiązku naprawienia szkody do czasu wprowadzenia zmian mógł, a w przypadku złożenia wniosku przez uprawnionego – musiał być orzekany albo obok kary, albo w miejsce kary.⁵ Mógł zatem pełnić funkcje samoistnej reakcji karnej o charakterze prewencji zarówno generalnej, jak i indywidualnej. Mógł również występować jako środek probacyjny orzekany w ramach warunkowego umorzenia postępowania karnego, zgodnie z art. 67 § 3 k. k. lub w ramach warunkowego zawieszenia kary (art. 72 § 2 k. k.). Dotychczas stosowany przez sąd

¹ Słownik języka polskiego, <https://sjp.pl/kompensata>, dostęp: 15.12.2017 r.

² Por. z M.Mieszela. 2016. „Miarkowanie wysokości zadośćuczynienia z tytułu szkody niemajątkowej w praktyce sądowej”. *Journal of Health Policy, Insurance and Management – Polityka Zdrowotna XIX/IX*.

³ Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2015 poz. 396).

⁴ P. Kardas, J. Giezak. *Nowa filozofia karania, czyli o założeniach i zasadniczych elementach nowelizacji kodeksu karnego* [w:] *Palestra* 7-8/2015 ss. 10-24.

⁵ Dotychczasowe brzmienie art. 46 § 1: *W razie skazania sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, obowiązek naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody w całości albo w części lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę; przepisów prawa cywilnego o przedawnieniu roszczenia oraz możliwości zasądzenia renty nie stosuje się.*

obowiązek naprawienia szkody był traktowany wyłącznie jako część wyroku w sprawie karnej. Sąd karny orzekł o nim stosując przepisy prawa karnego np. w zakresie zasad wymiaru kary. Uznawano, że zastosowanie w toku postępowania karnego instytucji o charakterze cywilnoprawnym, jaką jest zadośćuczynienie, nie stanowiło dodatkowej reakcji państwa na popełniony czyn.

Paragraf art. 46 k. k. w znowelizowanym brzmieniu umożliwia natomiast zasądzenie nawiązki od sprawcy, jednak tylko w określonej sytuacji: *jeżeli orzeczenie obowiązku określonego w § 1 jest znacznie utrudnione, sąd może orzec zamiast tego obowiązku nawiązkę w wysokości do 200 000 złotych na rzecz pokrzywdzonego, a w razie jego śmierci w wyniku popełnionego przez skazanego przestępstwa nawiązkę na rzecz osoby najbliższej, której sytuacja życiowa wskutek śmierci pokrzywdzonego uległa znacznemu pogorszeniu. W razie, gdy ustalono więcej niż jedną taką osobę, nawiązki orzeka się na rzecz każdej z nich.* Przed omawianą nowelizacją stosowanie nawiązki zamiast zadośćuczynienia nie było obwarowane właściwie żadnymi warunkami i sądy stosowały je w sposób dowolny.⁶

W kwestii stosowania przepisów w okresie intertemporalnym podstawę stanowi art. 4 § 1 k.k. Zgodnie z treścią tego przepisu, sąd ma obowiązek stosować ustawę w brzmieniu obowiązującym w czasie popełnienia przestępstwa, chyba że jest ona względniejsza dla sprawcy.⁷ Zatem wyroki, które zapadły po 01.07.2015 r., ale dla czynów sprzed tej daty, mogą być wydawane na podstawie obydwu podstaw prawnych. Niemniej nowa ustawa jest dla sprawcy korzystniejsza, ponieważ daje mu możliwość dochodzenia zwrotu zasądzonych kwot od ubezpieczyciela.

Należy przy tym pamiętać, że nadal w kodeksie karnym funkcjonuje kara grzywny i może ona być orzekana niezależnie od zasądzanego zadośćuczynienia. Jest to bowiem środek karny, który jest stosowany fakultatywnie zamiast kary pozbawienia wolności w przypadku popełnienia przestępstwa zagrożonego karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą ośmiu lat. Grzywna stanowi środek przymusu państwowego wobec sprawcy czynu zabronionego i ma stwarzać dla niego osobistą dolegliwość, która polega na obowiązku zapłaty określonej sumy pieniężnej na rzecz Skarbu Państwa. W związku z tym nie może być objęta odpowiedzialnością gwarancyjną ani cywilną ubezpieczyciela z tytułu ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej, a co za tym idzie – sprawca nie może żądać jej zwrotu od ubezpieczyciela.

Należy rozważyć, czy sąd karny orzekając o wysokości zadośćuczynienia od sprawcy przestępstwa kieruje się takimi samymi zasadami dotyczącymi miarkowania jak sąd cywilny bądź czy powinien to robić. Skoro ustawodawca wprowadził instytucję prawa cywilnego do prawa karnego i umożliwił jej bezpośrednie stosowanie, to wydaje się właściwym czy wręcz koniecznym miarkowanie zadośćuczynienia w sposób, w jaki robią to sądy cywilne. W przeciwnym razie może dojść do sytuacji, w której orzecznictwo karne wykształci własne kryteria oceny rozmiaru szkody niemajątkowej w postaci krzywdy doznanej przez pokrzywdzonego/poszkodowanego. Wieloletnie orzecznictwo cywilne wykształciło pewien katalog warunków, które są brane pod uwagę przy zasądzaniu zadośćuczynienia⁸. W procesie miarkowania należy pamiętać o jednorazowym, a zarazem całościowym charakterze kompensaty. Oznacza to, iż wypłacane zadośćuczynienie ma za zadanie objąć wszystkie cierpienia i niedogodności związane z odniesioną krzywdą, również te, które będą

⁶ Art. 46 § 2. Zamiast obowiązku określonego w § 1 sąd może orzec nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego.

⁷ Art. 4 § 1. Jeżeli w czasie orzekania obowiązuje ustawa inna niż w czasie popełnienia przestępstwa, stosuje się ustawę nową, jednakże należy stosować ustawę obowiązującą poprzednio, jeżeli jest względniejsza dla sprawcy.

⁸ Por. z M. Mieszta. 2016. „Miarkowanie wysokości zadośćuczynienia z tytułu szkody niemajątkowej w praktyce sądowej”. *Journal of Health Policy, Insurance and Management – Polityka Zdrowotna XIX/IX*.

doświadczane w przyszłości. Poszkodowany może otrzymać zadośćuczynienie tytułem „nowej krzywdy” w przypadku, gdy po otrzymaniu kompensaty pojawią się kolejne, nieprzewidziane wcześniej skutki⁹, na przykład schorzenia neurologiczne, takie jak epilepsja pourazowa.¹⁰ Przepisy kodeksu cywilnego nie zawierają przesłanek co do wysokości zadośćuczynienia oraz kryteriów wyliczania wysokości kompensaty. Chaos spowodowany medialnymi doniesieniami na temat zasądzania wysokich kwot zadośćuczynień, a także nieco enigmatyczne stwierdzenie o „odpowiednio” przyznanej kwocie, stanowi dodatkowe utrudnienie podczas miarkowania wysokości zadośćuczynienia. Jednak oznacza to również, iż sądy mają przyznaną swobodę w zakresie ustalania należnej kompensaty. Zasadniczy wpływ na jej wysokość ma judykatura sądowa – orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych.

Obowiązkiem sądu jest ocena konkretnego stanu faktycznego oraz wzięcie pod uwagę wszystkich okoliczności, które przyczyniają się do rozmiaru poniesionej krzywdy, a także indywidualizowanie zadośćuczynienia, co ma kluczowe znaczenie w procesie przyznania kompensaty.¹¹ Kryteria oceny muszą być rozważane w związku z konkretną osobą poszkodowaną, biorąc pod uwagę sytuację życiową, w której się znalazła.¹² Poziom życia poszkodowanego, wyznaczony przez jego warunki materialne, nie ma wpływu na wysokość zadośćuczynienia.¹³ Elementami wpływającymi na rozmiar krzywdy z tytułu uszkodzenia ciała oraz rozstroju zdrowia mogą być okoliczności związane z rozmiarem cierpień fizycznych, długością leczenia, cierpieniami psychicznymi oraz szeroko pojętym dyskom-

fortem spowodowanym negatywnymi uczuciami. Kolejnym elementem są skutki uszkodzenia w odniesieniu do normalnego funkcjonowania oraz wynikająca z kalectwa utrata perspektyw na przyszłość, zdolności zarobkowania, a także, o ile pozwala na to zdrowie poszkodowanego, konieczność zmiany pracy i przystosowanie się do nowych warunków życia. Pod uwagę brane jest również poczucie bezradności i nieprzydatności społecznej, odczuwanie upokorzenia czy dyskomfortu z powodu konieczności korzystania z pomocy osób trzecich.¹⁴ Nie bez znaczenia jest również wiek poszkodowanego i rodzaj uszkodzenia ciała czy rozstroju zdrowia, a także odwracalność skutków. Wpływ na wysokość zadośćuczynienia mają ponadto rodzaj wykonywanej pracy oraz postawa sprawcy, a także wysokość zadośćuczynienia, które zostało przyznane w innych sprawach, o ile jest możliwość zintegrowania z zasadą indywidualizacji okoliczności, które określają rozmiar krzywdy konkretnego poszkodowanego.¹⁵ Niedopuszczalne jest stosowanie mechanizmów przy szacowaniu wysokości zadośćuczynienia.¹⁶ Procentowe wskazanie uszczerbku na zdrowiu jest stosowane jedynie jako środek pomocniczy przy ustalaniu rozmiaru poziomu zadośćuczynienia.

Krzywdą z powodu utraty najbliższego członka rodziny ma inny wymiar. Kompensacja ma na celu złagodzenie cierpienia psychicznego i pomoc w dostosowaniu się do zmienionej sytuacji. Nowelizacja kodeksu cywilnego z dnia 30 maja 2008 r. wprowadziła do kodeksu nowy przepis – art. 446 § 4, który stanowi, iż sąd może przyznać najbliższemu członkowi rodziny zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę wskutek śmierci osoby bliskiej.

⁹ Por. uchwała SN z dnia 21 listopada 1967 r. (sygn. akt II PZP 37/67) oraz wyrok SN z dnia 10 lutego 1998 r. (sygn. akt II CKN 608/907).

¹⁰ Rzecznik Finansowy, Ustalenie wysokości zadośćuczynienia za krzywdę z art. 445 § 1 k.c.

¹¹ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r. IV CSK 221/11.

¹² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2011 r. I PK 145/10.

¹³ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2010 r. II CSK 94/10.

¹⁴ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r. IV CSK 221/11.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 24 lutego 2012 r. I ACa 84/12.

Przewidziane w art. 446 § 4 zadośćuczynienie ma odzwierciedlać rozmiar krzywdy, niezależnie od stopy życiowej poszkodowanego. Kryteriami pomocnymi przy określaniu wysokości zadośćuczynienia dla najbliższych są długotrwałość cierpienia po śmierci bliskiego, trauma, poczucie osamotnienia oraz wstrząs psychiczny, wywołany śmiercią osoby najbliższej. Nie bez znaczenia jest również stopień krzywdy wynikający z utraty pomocy, wsparcia czy też opieki osoby bliskiej. Osamotniona osoba odczuwa żal, tęsknotę, niekiedy silnie i długotrwanie przeżywa żalobę po zmarłym, co może skutkować utratą czerpania przyjemności z życia rodzinnego. Ważnym elementem jest wiek uprawnionego do zadośćuczynienia. Po śmierci osoby bliskiej może wystąpić szereg zaburzeń związanych z funkcjonowaniem rodziny, zwłaszcza kiedy osoba zmarła była jedynym lub najważniejszym żywicielem. Do czynników, które winny być brane pod uwagę przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia, należy rodzaj i intensywność więzi, jakie łączyły zmarłego z osobą dochodzącą zadośćuczynienia. W przypadku dzieci osoby zmarłej istotnymi przy miarkowaniu czynnikami są nieprzyjemności związane z brakiem troski i opieki ze strony rodzica, brak jego pomocy w przyszłym wychowaniu, poczucie sieroctwa lub niższej wartości wobec rówieśników. Wymienić należy również osamotnienie i trudności życiowe oraz fakt, że dziecko w okresie dorastania, a także później, nie będzie miało możliwości korzystania ze wsparcia jednego, a w szczególnych przypadkach nawet obojga rodziców. Zupełnie inaczej wygląda katalog czynników pomocny przy określaniu wysokości zadośćuczynienia w przypadku utraty dziecka. Należy wziąć pod uwagę fakt, iż rodzic doświadcza nagłego oraz brutalnego rozerwania więzi z potomkiem, traci możliwość wychowywania i obserwowania kolejnych etapów życia dziecka. Ma to ogromny wpływ na stan psychiczny rodzica, który zostaje pozbawiony szansy radowania się z zakładanej przez dziecko rodziny, nie

może obserwować samodzielności potomka oraz nie może liczyć na pomoc z jego strony podczas własnej starości. Z kolei dla niektórych rodzin utrata dziecka jest równoznaczna z całkowitym brakiem potomstwa. Zatem poczucie krzywdy należy każdorazowo ocenić indywidualnie. Czynnikiem istotnym w sytuacji utraty współmałżonka, oprócz ogromnego wstrząsu i niemożności realizacji planów, jest również konieczność ułożenia życia na nowo. Faktem jest, iż osamotniona osoba boryka się z poczuciem opuszczenia, bezsilnością wobec trudności życiowych oraz strachem przed samotną przyszłością. Ważnym czynnikiem jest również konieczność samodzielnego wychowania wspólnego potomstwa oraz związane z tym napięcie psychiczne. W zależności od wieku osoby osamotnionej występują również czynniki związane z możliwością powrotu do pełnosprawnego funkcjonowania.¹⁷

Wymienione czynniki, pomocne przy miarkowaniu wysokości zadośćuczynienia, są z biegiem lat systematycznie uzupełniane przez judykaturę, w szczególności z powodu dużej liczby osób potencjalnie uprawnionych do ubiegania się o tego rodzaju zadośćuczynienia. Należy zwrócić również uwagę na fundamentalną uchwałę, jaką podjął Sąd Najwyższy 22 października 2010 r., gdzie stwierdzono, iż *najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 k.c. w związku z art. 24 § 1 k.c. zadośćuczynienie pieniężne za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła na skutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r.*¹⁸

Zmiana kodeksu karnego w zakresie środków kompensacyjnych ma bezpośrednie przełożenie na praktykę ubezpieczeniową. Zasądzane tytułem zadośćuczynienia kwoty w procesach karnych – ponieważ stanowią środki kompensacyjne, a więc mają naprawić powstałą szkodę, a nie być uciążliwością dla sprawcy – mogą być refundowane przez zakład ubezpieczeń, jeżeli odpowiedzialność za dany czyn

¹⁷ M. Barcicka, Ile za rozstrój zdrowia, Miesięcznik Ubezpieczeniowy, kwiecień 2010, s. 9.

¹⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 roku, sygn. akt III CZP 76/10, niepublikowana.

mieści się w granicach określonych przepisami kodeksu cywilnego i innych ustaw. Do tej pory uznawano, że brak było podstaw do objęcia odpowiedzialnością gwarancyjną z tytułu ubezpieczenia OC roszczeń o wypłatę kwot zasądzonych w postępowaniu karnym tytułem obowiązku naprawienia szkody czy zadośćuczynienia za krzywdę, a także nawiązki jako środka karnego na podstawie art. 46 k. k.¹⁹

Uchylenie przepisów art. 39 pkt 5 i 6 k. k. i jednoczesna nowelizacja art. 46 k. k., czyli przeniesienie świadczeń z katalogu środków karnych do katalogu środków kompensacyjnych potwierdza, że dopiero z tą chwilą nabrały one charakteru cywilnoprawnego. Sąd w pełni stosuje do nich przepisy prawa cywilnego (z wyjątkiem przepisów o rencie), a nie zasady sądowego wymiaru kary, co znajduje potwierdzenie w nowelizacji art. 56 k.k.²⁰

Po nowelizacji kodeksu karnego naprawienie szkody w postaci zadośćuczynienia za krzywdę i nawiązki mają charakter środka kompensacyjnego. Zatem co do zasady mogą być rekompensowane przez ubezpieczyciela w ramach odpowiedzialności gwarancyjnej ubezpieczenia OC. Nie jest to jednoznaczne z obowiązkiem ubezpieczyciela do zapłaty świadczenia z tytułu samego tylko jego zasądzenia, w kwocie wynikającej z wyroku. Bowiem zgodnie z art. 11 kodeksu postępowania cywilnego, ubezpieczyciel nie jest bezwzględnie zobowiązany do zapłaty kwot zasądzonych wyrokiem karnym. Ubezpieczyciel nie jest stroną postępowania karnego, wyrok nie zapada przeciwko niemu. Wyrok karny wiąże zakład ubezpieczeń tylko co do faktu popełnienia przestępstwa (art. 11 zd. 1 k.p.c.). Jak wskazał Sąd Apelacyjny w Rzeszowie, *przepis art. 11 kpc, jako przepis procesowy nie reguluje i nie przesądza kwestii*

odpowiedzialności cywilnej. O skutkach cywilnoprawnych wynikających z czynu objętego prawomocnym wyrokiem skazującym decyduje cywilne prawo materialne. Istota związania sądu cywilnego skazującym wyrokiem karnym wyraża się w tym, że w skład podstawy faktycznej rozstrzygnięcia sądu cywilnego wchodzi czyn opisany w sentencji karnego wyroku skazującego, a sąd ten pozbawiony jest możliwości dokonywania ustaleń w tym zakresie, w tym w szczególności ustaleń odmiennych niż przeniesione na podstawie tego wyroku z procesu karnego. Oznacza to, że stwierdzenie w wyroku przez sąd karny popełnienia przestępstwa, nie zwalnia sądu cywilnego od badania okoliczności, czy poszkodowany przyczynił się do powstania szkody spowodowanej przez skazanego”²¹. Oznacza to, że ubezpieczyciel uwzględnia ustalenia sądu karnego, ale ma prawo dokonać własnej oceny. Trzeba również pamiętać, że akt oskarżenia jest skierowany przeciwko sprawcy czynu zabronionego, a nie przeciwko ubezpieczycielowi, zatem może on podnosić wszelkie okoliczności wyłączające lub ograniczające odpowiedzialność cywilną (art. 11 zd. 2 k.p.c.). Dodatkowo, zgodnie z art. 21 ust. 1 Ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych²², zaspokojenie lub uznanie przez osobę objętą ubezpieczeniem obowiązkowym odpowiedzialności cywilnej (zgodnie z art. 4 pkt 1 i 2 ww. ustawy) roszczenia o naprawienie wyrządzonej przez nią szkody nie ma skutków prawnych względem zakładu ubezpieczeń lub Polskiego Biura Ubezpieczycieli Komunikacyjnych, które nie wyraziły na to uprzednio zgody.

Należy ponadto zauważyć, że często zakład ubezpieczeń prowadzi postępowanie likwidacji

¹⁹ por. Uchwała SN z 20.06.2010r, I KZP 5/100, Postanowienie 7 sędziów SN z 24.02.2006r, II CZP 95/05, Uchwała SN z 21.12.2006r. (III CZP 129/06). 20 Art. 56. Przepisy art. 53, art. 54 § 1 oraz art. 55 stosuje się odpowiednio do orzekania innych środków przewidzianych w tym kodeksie, z wyjątkiem obowiązku naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

²⁰ Art. 56. Przepisy art. 53, art. 54 § 1 oraz art. 55 stosuje się odpowiednio do orzekania innych środków przewidzianych w tym kodeksie, z wyjątkiem obowiązku naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

²¹ Wyrok z 5 czerwca 2014r, sygn. akt I ACa 109/14, <https://www.saos.org.pl/judgments/62561>.

cyjne niezależnie od procesu karnego. W sytuacji, gdy ubezpieczyciel jest w posiadaniu informacji o wysokości orzeczonych środków kompensacyjnych, uwzględnia je w przyznanej poszkodowanemu kwocie zadośćuczynienia, nawet odejmując zasądzone kwoty wprost od odszkodowania należnego na gruncie prawa cywilnego. Osoba poszkodowana powinna otrzymać kwotę stanowiącą równowartość poniesionej szkody, ale jednocześnie odszkodowanie nie może stanowić źródła bezpodstawnego wzbogacenia. Taki pogląd wyraził Sąd Najwyższy m. in. w wyroku z 22.07.2009 r.: *nałożony wyrokiem sądu karnego obowiązek naprawienia szkody przez wpłatę określonej kwoty wiąże sąd cywilny jedynie w ten sposób, że pokrzywdzony nie może jeszcze raz dochodzić w postępowaniu cywilnym pełnej kwoty stanowiącej równowartość wyrządzonej mu szkody, lecz jedynie różnicy między kwotą zasądzoną wyrokiem sądu karnego a kwotą rzeczywiście poniesionego uszczerbku* (I UK 52/09). Również w wyroku z 01.04.2004 r. Sąd Najwyższy uznał, że *zadośćuczynienie powinno stanowić rekompensatę doznanego uszczerbku, niemniej nie może stanowić wartości nadmiernej w stosunku do doznanej krzywdy. Nie można przyjmować, że poszkodowanemu przysługuje roszczenie o zasądzenie dowolnie wysokiej kwoty. Porównanie kwoty zadośćuczynienia do aktualnych warunków i przeciętnej stopy życiowej społeczeństwa ma z jednej strony zapewnić godziwe wynagrodzenie doznanej krzywdy, z drugiej natomiast zapobiec nieproporcjonalnemu przysporzeniu majątkowemu* (II CK 131/03). Ubezpieczyciel może zatem podnosić wszelkie okoliczności wyłączające lub ograniczające jego odpowiedzialność cywilną, brak odpowiedzialności gwarancyjnej lub cywilnej, albo fakt zaspokojenia roszczeń w całości.

Mając na względzie powyższe uregulowanie należy zauważyć, że kwoty zasądzone w procesach karnych powinny być uwzględniane w postępowaniu cywilnym. Skoro odszkodowanie nie

może stanowić źródła bezpodstawnego wzbogacenia dla pokrzywdzonego/ poszkodowanego, to należy wprost wliczyć kwotę zadośćuczynienia zasądzonego wyrokiem karnym do orzeczenia sądu cywilnego, zgodnie z powołaną interpretacją Sądu Najwyższego. Na obecną chwilę jednak trudno jednoznacznie wskazać, czy taki sposób jest stosowany przez sądy z uwagi na długość postępowania. Będzie można to ocenić z upływem czasu.

ZADOŚĆUCZYNIENIE W POLSKIM ORZECZNICTWIE

Orzecznictwo sądowe w Polsce w zakresie zasądzanego zadośćuczynienia za doznaną krzywdę jest bardzo zróżnicowane. Zdarza się, że w podobnych stanach faktycznych sądy zasądają bardzo odmienne kwoty. Na przykład wyrokiem z 26.06.2017 r. Sąd Rejonowy w Świeciu²³ zasądził od zakładu ubezpieczeń na rzecz poszkodowanej 32-letniej kobiety kierującej samochodem osobowym kwotę 700,00 zł tytułem zadośćuczynienia za krzywdę i rozstrój zdrowia w związku z obrażeniami ciała doznanymi w kolizji drogowej. Należy tu zauważyć, że w toku procesu sądowego poszkodowana została przebadana przez biegłego sądowego z dziedziny neurologii, który nie stwierdził żadnych patologii. Biegły uznał, że zdarzenie nie spowodowało żadnego (trwałego ani długotrwałego) uszczerbku na zdrowiu poszkodowanej. Orzeczenie biegłego koreluje z decyzją zakładu ubezpieczeń, który odmówił poszkodowanej wypłaty zadośćuczynienia i odszkodowania, wskazując na brak adekwatnego związku przyczynowo-skutkowego w rozumieniu art. 361 § 1 k.c. między zdarzeniem a zgłoszonymi roszczeniami. Sąd natomiast nie podzielił stanowiska ubezpieczyciela. Uznając roszczenie poszkodowanej za zasadne, wskazał co prawda na fakultatywny charakter zadośćuczynienia, którego zarówno zasądzenie, jak

²² Dz. U. 2003 Nr 124 poz. 1152 z późn. zm.

²³ sygn. akt I C 268/16, niepublikowany.

i wysokość należą do jego uznania, co jednocześnie nie jest to jednoznaczne z dowolnością orzekania. Niemniej wydaje się, że w przypadku, gdy biegły sądowy nie potwierdza, aby zdarzenie spowodowało jakiegokolwiek ograniczenia w codziennym funkcjonowaniu poszkodowanej, opieranie się wyłącznie na jej subiektywnych odczuciach i uznanie roszczenia i odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń nawet w nieznacznym zakresie, jak to wskazał sąd w uzasadnieniu wyroku, będzie powodować daleko idące konsekwencje dla całej praktyki orzeczniczej, skutkujące jeszcze większym wzrostem liczby procesów i wysokości zasądzanych kwot. Należy tu uwzględnić fakt, na który zwrócił uwagę Sąd Apelacyjny w Poznaniu w wyroku z 09.07.2003r.²⁴: *uciążliwości i przykrości odczuwane przez poszkodowanego nie uzasadniają przyznania zadośćuczynienia. Wymagane jest tu zaistnienie rozstroju zdrowia, przy czym za równoznaczne z rozstrojem zdrowia nie mogą być ujemne przeżycia, czy nawet stres.*

W innej sprawie o podobnym stanie faktycznym, gdzie poszkodowaną była 19-letnia pasażerka samochodu osobowego, sprawę rozpatrywał Sąd Rejonowy w Strzelinie²⁵. Wyrokiem z 30.11.2016r. zasądził od zakładu ubezpieczeń kwotę 2 000,00 zł tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę doznaną w wyniku kolizji drogowej. W toku procesu sądowego powołano biegłych z zakresu medycyny sądowej i z zakresu techniki samochodowej i wypadków drogowych. Biegli – uwzględniając rozmiar uszkodzeń pojazdu – uznali, że w tym przypadku u poszkodowanej nie mogło dojść do obrażeń ciała i nie stwierdzili u niej żadnych następstw obrażeń ciała w związku z uczestnictwem w kolizji drogowej. Stwierdzili, że *mogła ona co najwyżej doznać powierzchownego urazu głowy i kręgosłupa. Sąd przyznał, że twierdzenia powódki wyrażone w pozwie w znacznej mierze nie zna-*

lazły potwierdzenia w zgromadzonym materiale dowodowym. Jednocześnie sąd stwierdził, że z treści opinii biegłych wynika, że nie doznała ona anatomicznych urazów szyi i kręgosłupa, doznała jedynie powierzchownych stłuczeń. Nie doznała ona uszczerbku na zdrowiu. Odczuwane przez nią dolegliwości są subiektywne, nie znajdują uzasadnienia w doznanych obrażeniach. Nie znalazły potwierdzenia – nawet w treści zeznań powódki – jej twierdzenia o poważnych następstwach wypadku, zarówno w sferze fizycznej, jak i dla jej psychiki, tj. stanach lękowych, napięciu nerwowym i zaburzeniach adaptacyjnych, o drastycznych zmianach w jej trybie życia związanych z procesem leczenia. (...) Brak jest jakichkolwiek podstaw do przyjęcia, by powódka w następstwie wypadku doznała znacznej krzywdy, do rozmiaru której odpowiednią kwotą zadośćuczynienia byłaby kwota żądana w pozwie. Jak zatem widać, sąd przyjął tutaj powierzchowne urazy za pewnik mimo braku jakichkolwiek obiektywnych dowodów potwierdzających doznanie obrażeń ciała. Uwzględniając całokształt okoliczności, zasądzona kwota 2 000,00 zł jest adekwatna do doznanej krzywdy i spełnia swoją kompensacyjną funkcję. Natomiast w sprawie I C 721/15, prowadzonej przed Sądem Okręgowym w Łomży, a dotyczącej wypadku komunikacyjnego z 14.05.1998r., sąd uznał za zasadne przyznanie poszkodowanemu zadośćuczynienia w wysokości 200 000,00 zł w związku z doznanymi obrażeniami ciała w postaci: urazu kręgosłupa skutkującego objawowym czterokończynowym niedowładem, rany tłuczonej okolicy ciemieniowo-skroniowej prawej i przekrętarzowego złamania kości udowej lewej, w wyniku czego stał się trwale niezdolny do pracy.

W przypadku śmierci osoby bliskiej kwoty zasądzone tytułem zadośćuczynienia są często dużo wyższe. Na przykład w sprawie śmierci 15-miesięcznego dziecka Sąd Okręgowy w Opolu wyrokiem z 21.02.2017r. uwzględnił powództwo

²⁴ sygn. akt I ACa 396/03, https://rf.gov.pl/art-445_zadosuczynienie/wyrok_s_apel_w_Poznaniu_z_dnia_2003_07_09_I_ACa_396_03_Wokanda_2004_12_41__995, dostęp 24.07.2017 r.

²⁵ sygn. akt I C 12/16, niepubl.

w części i zasądził od placówki medycznej kwotę 500.000,00 zł tytułem zadośćuczynienia dla rodziców dziecka²⁶, co – uwzględniając wcześniejsze orzeczenie – dało w sumie kwotę 1.000.000,00 zł z tego tytułu. Kwota powyższa została pokryta przez ubezpieczyciela placówki medycznej w części, tj. do wysokości sumy gwarancyjnej, na którą zostało zawarte ubezpieczenie odpowiedzialności cywilnej. Sąd uzasadniając zasądzenie takiej kwoty wskazał przede wszystkim na wiek poszkodowanej jednocześnie uznając, że wyższa kwota prowadziłaby do bezpodstawnego wzbogacenia. Przyjmując odpowiedzialność placówki medycznej, sąd wskazał na koncepcję tzw. winy anonimowej placówki wobec pacjentów, według której *nie jest nawet konieczne wykazanie winy zindywidualizowanej osoby, lecz wystarczy, iż bezpośredniego sprawcę da się określić jako należącego do grona podwładnych pozwanego (nie jest zatem istotne kto konkretnie z personelu medycznego dopuścił się tu zawinionego postępowania)*. W ustnym uzasadnieniu wyroku sędzieja orzekający wskazał w szczególności na rozmiar, natężenie i charakter oraz skalę cierpienia dziecka. Podnieść tu również należy, że zadośćuczynienie zostało zasądzone na rzecz dziecka i nie objęło krzywdy rodziców²⁷.

Warto zauważyć, że suma gwarancyjna w ubezpieczeniu OC dla placówek medycznych w przypadku błędów medycznych może nie zaspokajać w całości kwot zasądzonych wyrokami. Ministerstwo Zdrowia opracowuje rozporządzenie, którego zadaniem jest nowelizacja obowiązujących przepisów w zakresie zasad dotyczących wypłat świadczeń z tytułu szkód medycznych. Zgodnie z projektem, świadczenia miałyby być finansowane ze specjalnie utworzonego funduszu, na który składałyby się wpłaty ze szpitali, Narodowego Funduszu Zdrowia i budżetu państwa. Określone miałyby zostać również rodzaje obrażeń ciała,

podlegających kompensacie finansowej oraz wysokość zadośćuczynienia. Przepisy te jednak jeszcze nie zostały ogłoszone.²⁸

Istotną kwestią dla praktyki ubezpieczeniowej i orzecznictwa sądowego jest zadośćuczynienie dla bliskich osób, które w wyniku wypadków doznały obrażeń ciała. Przepisy kodeksu cywilnego nie regulują tego zagadnienia wprost. Zadośćuczynienia za doznaną krzywdę można domagać się, opierając roszczenie o art. 448 w zw. z art. 23 i art. 24 § 1 k.c., wskazując na naruszenie dobra osobistego. Dotychczasowe orzecznictwo jest w tej mierze bardzo rozbieżne. W niektórych stanach faktycznych sądy odmawiały przyznania członkom rodziny zadośćuczynienia z tytułu naruszenia dobra osobistego, podnosząc w uzasadnieniach m. in. to, że nie wszystkie relacje rodzinne i towarzyszące im uczucia są dobrem osobistym chronionym powyższymi przepisami.²⁹ W orzeczeniach oddalających powództwa sądy wprost wskazywały, że osobami uprawnionymi do zadośćuczynienia w związku z doznanymi obrażeniami ciała i rozstrojem zdrowia są tylko i wyłącznie bezpośrednio poszkodowani.

Przepisy nie przewidują przyznania zadośćuczynienia dla osób pośrednio poszkodowanych.³⁰ Niemniej są również wyroki uznające takie roszczenia. Znaczące jest jednak to, że sądy przyznawały zadośćuczynienie osobom pośrednio poszkodowanym w przypadku doznania ciężkich obrażeń ciała, skutkujących niezdolnością do samodzielnej egzystencji (np. czterokończynowe porażenie dziecięce, głębokie upośledzenie spowodowane błędem okołoporodowym).³¹ Nie było uznawane roszczenie o zadośćuczynienie w przypadku lżejszych obrażeń. Na uwagę zasługuje w tej kwestii również wyrok Sądu Najwyższego z 10.02.2017r., sygn. akt V CSK 291/16, który przyznał zadośćuczynienie małoletnim dzieciom w związku z obrażeniami ciała, jakich doznał ich ojciec w wypadku

²⁶ sygn. akt I C 101/13, niepubl.

²⁷ Czytaj więcej: <http://www.nto.pl/wiadomosci/opole/a/sad-okregowy-w-opolu-przyznal-rodzynie-bonkow-milion-zlotych-zadoscuczynienia-za-cierpienie-julii,11929754/>, dostęp 31.07.2017r.

²⁸ <http://www.beinsured.pl/opinie/ograniczanie-wypłat-ze-szkod-na-osobie-a-jednak-mozna,35.html>, dostęp 04.08.2017.

samochodowym. W następstwie zdarzenia uszkodzony jest w stanie wegetatywnym. Sąd wskazał tu na naruszenie dobra osobistego, jakim jest więź emocjonalna łącząca osoby bliskie. W ustnym uzasadnieniu sąd wskazał na konieczność ochrony dobra osobistego, jakim są więzi rodzinne nie tylko w przypadku śmierci osoby bliskiej i konieczność rekompensaty tak poniesionej szkody. Pisemne uzasadnienie wyroku nie zostało jeszcze opublikowane.³² W kolejnej sprawie postanowieniem z 21.04.2017r. Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów wskazał, że nie ma podstaw do uznania roszczenia o zadośćuczynienie z tytułu naruszenia dobra osobistego dla bliskich osoby poszkodowanej, znajdującej się w stanie wegetatywnym, podnosząc, że dobro osobiste w postaci więzi rodzinnych jest chronione mocą art. 446 § 4 k.c. jedynie w razie zerwania ich przez śmierć. Natomiast w przypadku obrażeń ciała – nawet bardzo ciężkich – nie dochodzi do zerwania więzi, można jedynie mówić o ich pogorszeniu. Sąd Najwyższy podniósł, że to w gestii ustawodawcy leży zmiana przepisów na takie, które umożliwiałyby zasądzenie zadośćuczynienia w takich przypadkach. Postanowienie to nie ma mocy uchwały prawnej i zostało przedstawione do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów.³³

Z uwagi na całkowicie odmienne stanowiska sądów orzekających w tej kwestii, 21.04.2017r. Rzecznik Finansowy, na mocy przysługujących mu uprawnień, wystąpił z wnioskiem do Sądu Najwyższego o podjęcie uchwały, która rozstrzygnie rozbieżności co do wykładni prawa w tym zakresie.³⁴ Na chwilę obecną Sąd nie podjął uchwały.

W postępowaniu karnym zgodnie z art. 48 k.k. maksymalna kwota zasądzonej nawiązki wynosi 100 000,00 zł, chyba że ustawa stanowi inaczej. Brak jest natomiast wskazanej górnej granicy orzekanego zadośćuczynienia. W zależności od rozmiaru szkody, sądy karne zasądają kwoty zadośćuczynienia w wysokości od kilkuset złotych do nawet ponad 100 000,00 zł. Na przykład w wyroku z 01.04.201r. Sąd Rejonowy w Sosnowcu³⁵ zasądził nawiązkę w wysokości 2 000,00 zł na rzecz poszkodowanej pieszej, która została potrącona na przejściu dla pieszych przez kierującego samochodem osobowym. W wyniku wypadku doznała obrażeń ciała skutkujących naruszeniem czynności narządu powyżej 7 dni w rozumieniu art. 177 § 1 k.k. Wyrokiem z dnia 22.07.2017r. Sąd Rejonowy w Częstochowie³⁶ na podstawie art. 46 § 1 k.k. orzekł obowiązek naprawienia szkody w postaci zapłaty zadośćuczynienia przez sprawcę zdarzenia na rzecz poszkodowanego w wysokości 4 000,00 zł. Należy tu nadmienić, że obok zadośćuczynienia orzeczona została m. in. kara grzywny. W sprawie³⁷ prowadzonej w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia-Śródmieścia, wyrokiem z 01.04.2016r. została zasądzona na podstawie art. 67 § 3 k.k. kwota 10 000,00 zł tytułem zadośćuczynienia na rzecz małoletniej pieszej, która została potrącona przez samochód osobowy i doznała złamania trzonu kości udowej prawej. Podobnie jak we wcześniejszych sprawach, obrażenia skutkowały naruszeniem czynności narządu na okres powyżej 7 dni w rozumieniu art. 177 § 1 k.k. Natomiast w sprawie, która toczyła się przed Sądem Rejonowym w Gdańsku-Południe, zasądzone wyrokiem karnym zadośćuczynienie dla poszkodowanych w wypadku

²⁹ Np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 05.04.2013r, sygn. akt I ACa 1143/12, wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 01.12.2016r, sygn. akt I ACa 601/16.

³⁰ Np. wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 16.01.2015r, sygn. akt I ACa 1430/14, wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 29.12.2016r, sygn. akt I ACa 1458/16.

³¹ Np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 13.11.2015r, sygn. akt I ACa 482/15, wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z 17.06.2016r, sygn. akt I C 223/12.

³² <http://www.rp.pl/Dobra-osobiste/302129948-Krzywda-wyrzadzona-ojcu-rodzi-prawa-dla-dzieci---precedensowy-wyrok-Sadu-Najwyzszego.html#ap-2>, dostęp 01.08.2017r.

³³ Postnowienie Sądu Najwyższego z 21.04.2017r., sygn. akt I CSK 472/16

³⁴ Wniosek Rzecznika Finansowego z 21.04.2017r. do Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, https://rf.gov.pl/sprawy-biezace/20_wniosek_Rzecznika_Finansowego_do_Sadu_Najwyzszego__22568, dostęp 12.05.2017r.

komunikacyjnym wyniosło łącznie 12 000,00 zł³⁸. Jak zatem widać, zasądzone kwoty w postępowaniu karnym nie muszą odbiegać wysokością od kwot orzekanych w postępowaniu cywilnym.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Zadośćuczynienie za doznaną krzywdę jest instytucją prawa cywilnego. Nowelizacja prawa karnego, która weszła w życie 1 lipca 2015 roku, pozwoliła na bezpośrednie stosowanie przepisów dotyczących zadośćuczynienia w procesie karnym. Ma to istotny wpływ na wysokość wypłat dokonywanych przez ubezpieczycieli na rzecz osób uprawnionych z tytułu szkody niemajątkowej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami, sprawca zdarzenia może wystąpić do swojego ubezpieczyciela z wnioskiem o zwrot wypłaconego środka kompensacyjnego w ramach posiadanego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Zdaniem autorów, dalszej analizie powinny podlegać zasady miarkowania zadośćuczynienia i ich stosowanie w procesach karnych. Skoro bowiem ustawodawca dokonał implementacji przepisów prawa cywilnego do prawa karnego, to należy zbadać, czy zasadne jest stosowanie w prawie karnym kryteriów szacowania wysokości zadośćuczynienia funkcjonujących w orzecznictwie cywilnym, oraz jaka jest praktyka sądów karnych orzekających o zasądzeniu zadośćuczynienia na podstawie art. 46 § 1 k.k.

Reasumując, instytucja zadośćuczynienia, a zarazem obowiązek naprawienia szkody, pełni zarówno w prawie cywilnym, jak i karnym istotną funkcję kompensacyjną. Warto podkreślić, iż możemy mówić tu również o funkcji represyjnej (penalnej). W doktrynie i orzecznictwie podkreśla się, że wskazane środki kompensacyjne służą nie tylko naprawieniu szkód,

czy też zrekompensowaniu krzywd powstałych w wyniku dokonanego przestępstwa, mają one także służyć, zgodnie z art. 53 k.k., prewencji indywidualnej, czyli osiągnięciu celu zapobiegawczego i wychowawczego wobec sprawcy. Stanowi to również implikację dla tzw. prewencji ogólnej, a więc kreowania wśród społeczeństwa postawy poszanowania dla prawa.

BIBLIOGRAFIA

PUBLIKACJE

1. Radwański Z. 1997. Zobowiązania-część ogólna. Warszawa: C.H.Beck, 83-98.
2. Warkałło W. 1972. Odpowiedzialność odszkodowawcza. Warszawa: PWN, 125-126.
3. Matys J. 2010. Model zadośćuczynienia pieniężnego z tytułu szkody niemajątkowej w kodeksie cywilnym. Warszawa: Wolters Kluwer Polska, 195.
4. Czachórski W. 2002. Zobowiązania. Zarys wykładu. Warszawa: Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, 228.
5. Szpunar A. 1979. Ochrona dóbr osobistych. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 183.
6. Storrie T. 1996. European Liability Insurance Markets, Financial Times, Financial Publishing, 63. (za: M. Gasińska, dz. cyt, 320-321).
7. Szpunar A. 2003. Uwagi o funkcjach odpowiedzialności odszkodowawczej, Warszawa: Pip, nr 1, (za: M. Wałachowska, dz. cyt, 16).
8. Barcicka M. 2010. „Ile za rozstrój zdrowia”. Miesięcznik Ubezpieczeniowy IV, 9.
9. Kardas P., J. Giezak. 2015. „Nowa filozofia karnia, czyli o założeniach i zasadniczych elementach nowelizacji kodeksu karnego” *Palestra* 60: 7-8, 10-24.

³⁵ sygn. akt IX K 77/16, niepubl.

³⁶ sygn. akt XVI K 196/16, niepubl.

³⁷ sygn. akt V K 965/15 (niepubl.)

³⁸ <http://www.dziennikbałtycki.pl/aktualnosci/a/wyrok-ws-wypadku-na-ul-swietokrzyskiej-w-gdansk-45-roku-wiezienia-i-125-tys-zl-zdjecia,12242160/>, dostęp 31.07.2017 r.

AKTY PRAWNE

1. Wyrok Sadu Okręgowego w Opolu z dnia 24 czerwca 2010 roku, sygn. akt II Ca 367/10, niepublikowany.
  2. Wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 11 grudnia 2007 roku, sygn. akt V Ca 2408/07, niepublikowany.
  3. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 2012 r., sygn. akt IV CSK 416/11, opubl. LEX nr 121823.
  4. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 IV 1955 r., sygn. akt IV CR 39/54.
  5. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, Dz.U. 1964 nr 16 poz. 93 [zwanej dalej: „Kodeksem cywilnym”].
  6. Wyrok Sądu Okręgowego w Gliwicach z dnia 30 maja 2007 r., sygn. akt II C 36/05, niepublikowany.
  7. Uchwała SN z dnia 21 listopada 1967 r. (sygn. akt II PZP 37/67) oraz wyrok SN z dnia 10 lutego 1998 r. (sygn. akt II CKN 608/907).
  8. Rzecznik Finansowy, Ustalenie wysokości zadośćuczynienia za krzywdę z art. 445 § 1 k.c.
  9. Zob. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 czerwca 2011, III CSK 279/10 (lex).
  10. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r. IV CSK 221/11.
  11. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 stycznia 2011 r. I PK 145/10.
  12. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2010 r. II CSK 94/10.
  13. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2012 r. IV CSK 221/11.
  14. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie z dnia 5 czerwca 2014r, sygn. akt I ACa 109/14.
  15. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 24 lutego 2012 r. I ACa 84/12.
1. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 roku, sygn. akt III CZP 76/10, niepublikowana.
  2. Ustawa o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2015 poz. 396).
  3. Uchwała SN z 20.06.2010r, I KZP 5/100, Postanowienie 7 sędziów SN z 24.02.2006r, II CZP 95/05, Uchwała SN z 21.12.2006r. (III CZP 129/06).
  4. Dz. U. 2003 Nr 124 poz. 1152 z późn. zm.
  5. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 05.04.2013r, sygn. akt I ACa 1143/12, wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 01.12.2016r, sygn. akt I ACa 601/16.
  6. Wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 16.01.2015r, sygn. akt I ACa 1430/14, wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 29.12.2016r, sygn. akt I ACa 1458/16.
  7. Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 13.11.2015r, sygn. akt I ACa 482/15, wyrok Sądu Okręgowego w Katowicach z 17.06.2016r, sygn. akt I C 223/12.
  8. sygn. akt I C 268/16, niepublikowany
  9. sygn.akt IACa396/03,[https:// rf.gov.pl/art445zadosuczynienie/ wyrok_s_apel_w_Poznaniu_z_dnia_2003_07_09_I_ACa_396_03_Wokanda_2004_12_41_995](https://rf.gov.pl/art445zadosuczynienie/wyrok_s_apel_w_Poznaniu_z_dnia_2003_07_09_I_ACa_396_03_Wokanda_2004_12_41_995), dostęp 24.07.2017r.
  10. sygn. akt I C 12/16, niepubl.
  11. sygn. akt I C 101/13, niepubl.
  12. sygn. akt IX K 77/16, niepubl.
  13. sygn. akt XVI K 196/16, niepubl.
  14. sygn. akt V K 965/15 (niepubl.)

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

1. <http://www.dziennikbałtycki.pl/aktualnosc/a/wyrok-ws-wypadku-na-ul-swi-etokrzyskiej-w-gdansk-45-roku-wiezienia-i-125-tys-zl-zdjecia,12242160/>, dostęp 31.07.2017.
2. <http://www.beinsured.pl/opinie/ograniczanie-wypłat-ze-szkod-na-osobie-a-jednak-mozna,35.html>, dostęp 04.08.2017.
3. <http://www.rp.pl/Dobra-osobiste/302129948-Krzywda-wyradzona-ojcu-rodzi-prawa-dla-dzieci---precedensowy-wyrok-Sadu-Najwyzszego.html#ap-2>, dostęp 01.08.2017r.
4. Postanowienie Sądu Najwyższego z 21.04.2017 r., sygn. akt I CSK 472/16.

5. Wniosek Rzecznika Finansowego z 21.04.2017r. do Izby Cywilnej Sądu Najwyższego, https://rf.gov.pl/sprawy-biezace/20_wniosek_Rzecznika_Finansowego_do_Sadu_Najwy-zszego__22568, dostęp 12.05.2017r.
6. <http://www.nto.pl/wiadomosci/opole/a/sad-okregowy-w-opolu-przyznal-rodzinie-bonkow-milion-zlotych-zadoscuczynienia-za-cierpienie-julii,11929754/>
7. Słownik języka polskiego, <https://sjp.pl/kompensata>